

Ekonomide Büyüme Trendi Ne Kadar Sürecektir?

Ahmet YETİM

2000 Kasım ayında bankacılık-faiz-kur ekseninde gelişen, önce para piyasalarını sonra reel ekonomiyi kemiren krizden bu yana geçen 5 yılda ekonominin rotası istikrara yöneldi.

Ekonomik alanda yoğun bir dönüşüm yaşandı.

Dalgalı kur önceleri çeşitli kesimlerce tepki çekse de kurda istikrarı sağladı hatta TL'nin aşırı değerlenmesine yol açtı.

TL döviz karşısında Nisan 2001'den bu yana tam yüzde 70 değer kazandı.

Faizler sürekli ve kararlı bir gerileme gösterdi.

Sadece enflasyonun tepetaklak aşağıya gitmesiyle değil, istikrarın da yerleşmesiyle nominal ve reel faizler düştü.

Krizden önceki hiçbir dönemde yüzde 20'nin altına düşmeyen reel faizler yüzde 8'e geriledi.

Ekonomi yönetiminin en başarılı olduğu alanlardan birini de enflasyon cephesi oluşturdu.

Beş yıl önce enflasyon yüzde 80'lere yaklaşırken bugün tek haneli rakamlara indi.

Merkez Bankası bağımsızlığı sağlandı.

Kamu kesiminde istikrarlı bir mali disiplin uygulanıyor.

Beş yıl önce kamu borcunun milli gelire oranı kamu bankalarının görev zararlarıyla birlikte yüzde 92'ye kadar çıkmışken bugün yüzde 60'a kadar geriledi.

Bankacılık kesimi kamu ve özel sektörde daha sağlıklı bir yapıya kavuşturuldu.

Ekonomik istikrarsızlık ortamında yabancı sermaye girişleri yılda bir milyar doları bile bulmazken bugün portföy yatırımları, özelleştirme gelirleri ve sağlanan kredilerle yılda 20-30 milyar dolara ulaştı.

Özelleştirme çalışmaları en başarılı olunan alanlar arasında yerini aldı.

Beş yıl önce özelleştirme hedefleri tutmadığı gibi, yapılanlar da iptal edilir, yapılabilen özelleştirmelerin tutarları milyon Dolarlarla ifade edilirken son 3 yıllık özelleştirme gelirleri 26.6 milyar Doları buldu.

Ekonomide 1999 ve 2001 yıllarında, büyüme bir yana yüzde 10'ları bulan daralmalar yaşanırken son dört yıldaki büyüme yüzde 30'a çıktı.

Ancak istikrarlı kur ve kamu disiplini öncülüğünde ekonomide sağlanan bu kazanımlar yan etkileri de beraberinde getirdi.

Özellikle dış ticaret ve istihdam, uygulanan istikrar politikalarının ağırlığı altında ezildi.

Kriz dönemine göre işsizlik oranı olarak artış göstermese bile azalmadı da.

Üstelik sayı olarak arttı.

Dış açık 23 milyar dolara yaklaştı. Son üç yılda oluşan cari açık 30 milyar doları aştı ve dış borçlar 50 milyar dolara yakın arttı.

Kura müdahale edilmiyor ya da edilemiyor.

Değerli TL nedeniyle ithalatta yaşanan patlama, dış ticaret açığını da rekora koşturuyor.

Ekonominin yumuşak karnı olan cari işlemler açığı, Ekim'de geçen yılın aynı ayına göre yüzde 377 oranındaki artışla 884 milyon Dolar oldu.

Ocak-Ekim döneminde ise artış oranı yüzde 58.4 artarak 17.1 milyar Dolara çıktı.

Çizelge 1 Ödemeler Dengesindeki Gelişmeler

Aylar	2005
Ocak	-1.461
Şubat	-2.265
Mart	-2.464
Nisan	-2.541
Mayıs	-2.386
Haziran	-2.183
Temmuz	-1.207
Ağustos	-1.295
Eylül	-428
Ekim	-884
Ocak-Ekim 2004	10.8
Ocak-Ekim 2005	17.1

Kaynak: DİE

Ekim sonu itibariyle son 12 aylık açık 22 milyar Dolar sınırına yaklaştı.

Açığın yıl sonunda 25 milyar Dolara ulaşması bekleniyor.

Dış açık kontrol edilemez noktaya doğru hızla ilerliyor.

İstihdam cephesinde 3 yıl önce yüzde 11.5 olan işsizlik oranı kemer sıkma politikaları ve çift haneli büyüme oranlarına karşın yüzde 9.5'e kadar düşürülebildi.

Çalışma yaşında olanlardan, çalışmak isteyip de iş bulamayan işsizlerin sayısı 2 milyon 381 bin.

Bir yılda kayıtlı işsiz sayısında yüzde 35 artış yaşandı.

Yaklaşık 915 bin kayıtlı işsiz iş bekliyor.

Değerli TL, pahalı enerji ve istihdam girdileri altında rekabet gücünü giderek yitiren sanayi üretimi yavaşladı.

Geçen yılın ilk 10 ayında yüzde 10.5'e ulaşan sanayi üretimindeki artış bu yılın aynı döneminde keskin bir düşüşle yüzde 4.7'ye geriledi.

Çizelge 2 Aylar İtibariyle Sanayi Üretim Artış Oranları(%)

Aylar	2004	2005
Ocak	5.3	5.0
Şubat	14.7	10.7
Mart	12.4	3.4
Nisan	15.8	5.0
Mayıs	17.0	2.4
Haziran	15.8	1.8
Temmuz	12.2	-1.4
Ağustos	8.1	6.8
Eylül	5.3	8.3
Ekim	0.8	7.0
Kasım	8.7	-
Aralık	4.1	-

Kaynak: DİE

Üçüncü çeyrekte büyüme hızı yüzde 5.6'yı ancak buldu.

Sanayi sektörü büyümenin lokomotifi olma özelliğini bu yıl için inşaat sektörüne devretti.

Kamu ve özel sektörün dış borcu hızla arttı.

YTL'deki değerlenmeye paralel olarak dış borçlanmanın YTL cinsinden borçlanmaya göre daha avantajlı konuma gelmesiyle birlikte kamu ve özel sektörle bankalar yılın ilk 10 aylık döneminde 28.3 milyar Dolarlık orta ve uzun vadeli borçlanma gerçekleştirdi.

Çizelge 3 Dış Borç Stokundaki Gelişmeler(Milyar Dolar)

	2001	2005	Değişim(%)
Kamu	46.1	70.6	24.4
MB	24.3	17.1	-7.2
Özel	43.1	74.1	30.9
Toplam	113.6	161.8	48.1

Bankaların kredi verme yarışıyla birlikte artan sendikasyon kredilerinin etkisiyle, özel sektörün dış borcu son 4 yılda yüzde 75 oranındaki artışla 42 milyar Dolardan 75 milyar Dolara fırladı.

Enflasyon hedefi tüketici kesimin gelirlerini kısıtı. Dolayısıyla üretim yavaşladı.

Yabancı döviz akışının önemli bir bölümü sıcak para olarak gelse de geri dönüşüm süreci başlamadığı için cari açık bombasını patlatmıyor.

Üstelik iç talepteki artış büyüme hızında belirleyici konumunu sürdürüyor.

Merkez Bankası son üç aylık faiz indirimlerinde gerekçe olarak ileri sürdüğü "iç talebin kontrollü artışı" savı geçerli görünmüyor.

İç talepte hızlı bir artış yaşanıyor.

Çizelge 4 Tüketim Harcamaları

Harcama Grupları	1.üç ay	2. üç ay	3. üç ay	9 aylık
Öz. Nihai Tük.Har.	4.0	4.4	11.2	6.9
Devlet Har.	4.3	4.0	3.3	3.9
Mal ve Hizmet İhr.	11.3	4.7	2.7	5.8
Mal ve Hizmet İth.	9.3	9.2	11.9	10.1

Tüketimin üçüncü çeyrekte raydan çıktığının ilk göstergeleri arasında yer alan 'Özel nihai tüketim harcamaları yılın ilk üç ayında yüzde 4, ikinci üç ayında yüzde 4.4 gibi kontrollü bir artış içindeyken; temmuz, ağustos, eylül dönemini kapsayan üçüncü üç aylık dönemde çarpıcı bir artış göstererek yüzde 11.2'ye yükseliyor.

Tüketimin bu ölçüde kamçılanmasında bankaların tüketicilere son bir yılda açtıkları kredilerde yüzde 103'e varan artış yanı sıra yarı dayanıklı ve dayanıksız tüketim malları'ndaki yüzde 32'lik artış etkili oldu.

Bu kalemin içinde ise mobilya ve yeni ev donanımını sağlayan ürünler ağırlıkta.

Yani artışın gerisinde konut sektörüne olan talep yatıyor.

İlk iki çeyrekte büyümeye katkısı olmayan Tarım Sektöründe üçüncü çeyrekte meyve üretiminin yüzde 27 oranında artması, tarımın üçüncü çeyrekte yüzde 6.4 büyümesinde etkili oldu.

Tarımdaki üretimin pazarlanması ticaret ve ulaştırmayı canlandırırken ithalattaki hızlı artış ithalat vergisinin büyümeye katkısını yüzde 14.1'e ulaştırdı.

Tüketim ve özel sektör yatırımları içinde görülen inşaat sanayinin büyümesi de ivmesini sürdürerek yüzde 16.5. Yüzde 22. ve üçüncü çeyreğinde yüzde 19.7'lik yüksek büyüme oranlarına ulaştı.

Dolayısıyla İnşaat, ekonominin en dinamik sektörü ve motoru olmaya devam ediyor. Öyle ki bu yıl tekstil ve konfeksiyonda meydana gelen yüzde 12 dolayındaki küçülmenin büyümeye olumsuz yansımaları bile telafi edilebildi.

Ülke ekonomisi kesintisiz 5 yıl büyüme dinamiği gösteren ekonomide şimdilik yüksek cari işlem, dış ticaret ve sosyal güvenlik açıkları haricinde büyük bir risk görünmüyor.

Bununla birlikte hızlı tüketim artışı ve iç tüketim harcamalarındaki çarpıcı artışlar ekonomik dengeleri giderek yurtdışı kaynaklı borç-sermaye kaynaklarına bağımlı kılıyor.

Dolayısıyla uluslararası sermaye akımlarında bir tıkanma olmadığı sürece Türkiye'de ekonomik büyüme konusunda kaygı duymak için henüz erken görünüyor.

Ancak, dış konjonktür değişip, kurlardaki istikrar bozulup enflasyonda kazanımlar yitirmeye başladığında, ekonomik büyüme konusunda kaygı duymaya başlamalıyız.

Tüketim harcamalarının sürüklediği büyüme trendinde faizlerin daha fazla indirilmesinin istem üstündeki iç tüketimi daha da arttıracığı unutulmamalı.

Üretimden çok tüketim cephesinin hareketlendiği ekonomik yapının daha uzun süre borçla büyümesi mümkün görünmüyor. Dolayısıyla, kur, faiz, vergi ekseninde ince ayar düzenlemelere ihtiyaç bulunmaktadır.